

ОПОШЕНА И ПОЗЫВЪ

И. Бод.

374

СРБСКОГЪ И ХРВАТСКОГЪ НАРОДА

КЪ СВОИМЪ СЫНОВИМА ГРАНИЧАРИМА, СВЫМА
У ОБШТЕ,

А НАРОЧИТО КЪ ОНИМА,

КОИ У ИТАЛН ВОЮЮ

ЈОВАНА МИЋИЋА
БИБЛИОТЕКАР

ОДЪ

НЕКОИ ЛЮБИТЕЛЯ СЛОВОДЕ.

Августа мѣсeca 1848.

Д.И. Ер. 21.999

БИБЛІОТЕКА
ІМЕНІ ІЛЛІ
ІВАНОВІЧА
СІЧАНОВА
ІМПЕРІАЛЬСКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

БИБЛИОЖУ
ЈОВАНА М.

МИЛА БРАЋО,

ВРСТНИ СЫНОВИ СРБСКОГЪ И ХР. ВАТСКОГЪ НАРОДА!

Мы се истина радуємо вашој прославлѣнной храбрости и мило намъ є, што вы честь нашегъ народа юнаштвомъ своимъ одржавате и умножавате; али ова наша радость помешана є са жалосћу, коя нась страшнимъ слутњама о нашој будућности изпунява и узнемираша. Причину ове наше жалости и нашегъ немира познаћете изъ овы слѣдуюћи редакта. Читайте їй юначка браћо наша, мили сынови србски и хватски, и добро размыслите оно, што ћете овде читати или чути, а мы се надамо у Бога света истине и правде, да ћете нась и наше рѣчи схватити и разумети.

Вы се борите, вы крвь свою проливате у Италии, далеко одъ вашегъ дома и отечества, одъ ваши отаца, матерій, ваше браће и сестара, одъ ваши жена и ваше дѣчице, а сви ови ваши мили у домовини вашој изложени су међутимъ опасности, да ће їй надувени Мађари и помађареници, кои се свима народнимъ правама ругаю, сасвимъ поддржати а може быти и истребити. Ђрь Мађари намѣраваю нашъ милогласный славенскій јзыкъ, нашу народну православну цркву, наше безазлене и миле нрави и обичае изкоренити, нась изъ реда европски народа избрисати, и у Мађаре претворити, они хоће у нашу цркву, школу и общину и у сва явна званија свой

кречећій татарскій јзыкъ са пустаре силомъ да уведу, а нась све у свое слуге и робове претворе. Кадъ в наша депутація къ мађарскомъ генералу Грабовскомъ (овомъ подломъ потурици и невѣрнику славенскогъ рода) дошла, да наша права брани, чуйте браћо и сынови србски, шта јой є одговорю: „я непознаемъ,“ вели „никакавъ србскій народъ, и неналазимъ га никди ни карти Аустріе назначена.“ — Мы вамъ являемо, драга браћо, и на знанъ даемо, да нась ови лудогорди и надувени Мађари и мађарачки приврженици башъ силомъ оружја и свакомъ интригомъ и преваромъ подјармити теже и настојавају, да они раздоромъ и неслогомъ, коју међу нама чрезъ свое подле наемнике и шпијуне на найневаљали начинъ на све стране заметнути и посејати труде се, башъ на свакій начинъ упропастити настојавају. — Браћо наша, кој се у Италіи юначки борите, може ли то вама равнодушно быти, да се вашъ родъ, ваше фамилје у толикој опасности налазе? Никако! то вы неможете трпити!

Мађари и нњови хвалећи се падрикњиге и новинари већъ су заборавили, да је србскій и хрватскій народъ онай био, кој се са Турчиномъ као лавъ борио, и тако нњи и цѣлу западну Европу одъ варварства и потурчена спасао; неблагодарни народи средње Европе већъ су заборавили, да су Срби и Хрвати били она заштита и онай тврдый бедемъ, о који су се таласи навалъиваоћегъ ислаама разбјали, и да смо мы найпре прву и найвећу снагу жестокогъ нападања и навалъвания съ нашимъ преисма задржати и сломити морали. Срамъ јиј био ове народе! Они садъ у столѣтју появљуюће се човечности, слободе и правде неподижу свога гласа за нашу обрану, и на заштиту нашегъ одъ Бога намъ дарованогъ права природногъ, кое се никако изгубити неможе! Истина да су свѣтоборни Турци већъ свою снагу на нашимъ грудима и затрошили и сломили, они су постали садъ слаби и немоћни, и већъ немају шта друго очеки-

вати, него само јопъ освету Немезе (богиња накнаде и освете), као и сви свјетборни и завојавајући народи. Насъ више нетребају, јер се Турака више небоє! —

§. Природна права свакогъ народа.

Знайте мила браћо! да свакиј народъ има свон права, коя је нѣму свемогућиј Богъ и сама рука овога, наравь, природа, већъ при створеню поклонила! Правиј основъ и изворъ овогъ природногъ права је разумъ; но разумъ кој нији је сујевљенъ, нији рђавимъ воспитанъ је, нији злымъ и невалјамъ срдцемъ покваренъ и замућенъ. А на овима прирођенимъ правама свакогъ народа утемељије је новъ европизамъ, ова су основъ праве, къ Богу и къ добродѣтјимъ, врлини и честности водеће насеље човечности.

Свакиј дакле народъ на Божијемъ свјету има слѣдуюћа природна права, коя онъ никако изгубити или продати неможе и коя му никадъ застарити и неистати немогу:

I. Да онъ буде и остане слободанъ, самосталанъ и неразкомаданъ народъ. — Одтудъ слѣдује, да свакиј несрећнији, одъ пакостне политике разкомаданији и гонијији народъ има неоспоримо право, сајднити се опетъ и спојити у једанъ цјелиј и нераздѣлји народъ; јер је свакиј народъ у роду човеческому једанъ особитиј и самосталниј организамъ, једно живо тѣло, коме су све његове равнородне части за његово здравље и быће, за његовъ срећнији развитакъ и на предакъ необходимо нуждне.

II. Да онъ свою народностъ чува, брани и развиј. А шта је народностъ? Она је управо духъ народа, кој се у народномъ језику, и народнимъ писмама, народнимъ обичајима у својој особитости појављује, духъ народа у овима къ свјету говори, то су његове рѣчи, његови изрази и његовъ говоръ. —

III. Свакій народъ има право, кадъ себе и у своій домовини такавъ редъ, такове законе, такове школе, такову цркву и таково воспитаніе завести и имати, како то срећа, напредакъ и слободный развитакъ нѣговъ и свію нѣгови членова изискує; како дакле онъ самъ према своїй нарави и потреби жели и хоће.

IV. Има право сва своя обстоятельства и цѣлу свою присну садашњость, коя се јднако меня и понавля, тако употребити и тако управљати, да себи одтудъ сигурну и болю будућностъ створи и приправи; само при томъ послу несме право никоегъ другогъ народа дирати и врећати.

V. Има дакле право народъ, све зле наредбе, законе, шкодљиво и нрави народа квареће прављніе укинути, и на мѣсто овы болъ, духу народномъ и духу времена сходніе увести, ёръ и народи тако исто имаю свой вѣкъ, као и поедине особе, и они су найпре дѣца, па савршени люди, на послѣдку старци, зато се и сва ныјова заведенія, ныјово наученъ и ныјово прављніе мора према потреби и духу ныјовомъ преиначавати и дотеривати. Нити се може одржати у живомъ и здравомъ народу укаменѣна непромѣнљивость и неуступна ограниченость нѣговы устроенія.

VI. Народъ има далъ право, кадъ га другій народъ у нѣговимъ природнимъ правама повреди, или башъ кадъ га явно писомъ или оружјемъ нападне, свакояко бранити се, уреду одъ себе одбити и свое право поновити и повратити.

VII. Да све инородне, привилегиране и противнародне населбине и у нѣгову средину увући се тежеће туђије одбіе и одъ себе удали, ёръ се ови обично одъ злодѣйске политike као средство къ томе употребљаваю, да се у народу неслога, раздоръ и издайство заметне и произведе. —

VIII. Јошъ има народъ право свакогъ угњетателя и тиранина, кои никакву добродѣтель неуважава, и никакавъ законъ, никакво право, осимъ свое неограничене самоволје непочитує, ма се онъ царъ, краль или кнезъ звао, свргнути и протерати; а противъ тиранства свакогъ рода као једанъ юнакъ подићи се и ополчити; и јошъ нетрпiti, да се другiй ма кои народъ у његове унутрашњь послове меша и плете.

IX. Найпосле свакiй народъ има пуне право, свой народный, свыма његовыма разумителный и светый јзыкъ у све свое послове, у цркву и школу, у сва званiя и у свою војску увести и ту свуда и свада употреблявати, како ни једанъ чланъ народа небы могао у тами и незнаню остати и на странпутице заведенъ быти, те у своме праву уштробъ и штету трпiti, па и преваренъ быти. Свакiй народъ, кои другомъ у овомъ светомъ и природномъ праву смета, и њему на путъ стае, заслужує да строго каштиговавъ буде.

Тако и нама Србима и Хрватима, народу кои до 10 милиона душа брои и кои једнимъ главнимъ нарећiемъ славенскогъ јзыка говори, сва ова права подпuno профпадаю и као собственость принадлеже, коју мы никако нити смемо нити можемо забацити, пренебрегнути или изгубити.

§. Сматран ъ югославенскогъ отечества.

Погледаймо садъ, предрага браћо моя! шта є одъ нашегъ юначкогъ и храброгъ народа постало, ёрь ако мы желимо какву болю будућност доживити и основати, то морамо нашу прошлост и садашњост са свима њиовимъ бѣдама и несрећама добро познати и живо себи представити. Све є на свetu постепено и промѣнљиво, како у природи тако

у животу народа; и све се на свѣту постепено развѧни
нити има и гдји савршеногъ стаяња и мированя. Сун-
це се рађа и заходи, годишња времена се мѣняю, го-
дине пролазе и вѣкови нестају и изчезавају, тако у
безконачној рѣци времена мора се све земаљско а
и све човеческо непрестаној промѣни подвргавати.
Изтрошени и ослабљени народи гину, а нови млади
снажни и дѣјателни рађају се и ступају на вијова мѣ-
ста. Дакле ни у животу народа ни у историји свѣта
нема стаяња, него свакій народъ, који не иде напредъ,
мора падати натрагъ, и приближава се својој пропа-
сти.

То је неоспорима истина, да покрай Дунава,
Саве, Драве, Тисе, Дрине, Босне, Мораве нашъ
србскій и хрватскій народъ одъ многи вѣкова живи и о-
бытава. Онъ се простире преко Србије, Босне, Хрват-
ске, Славоније, Срема, Баната, Бачке, Баранѣ, Херцего-
вине, Црногоре, Далмације, гориѣ Албаније и Илирије,
и заузима просторъ одъ 6000 четвороугольны миља.
— Богъ намъ је истина дао у овомъ нашемъ миломъ
отечеству многе горе и кршовите планине, али и
пречноге лѣпе и плодоносне долине и велике богате
равнице; онъ намъ је даровао и многе велике рѣке,
по којима лађе и бродови ићи могу, а тако исто удељио
намъ је и знамениту часть мора; а море, браћо!
врло много помаже и приноси къ развитку и напред-
ку народа. Наша мила домовина је велика и широка,
пространа и богата, тако, да мы у њој лѣпо живи-
ти можемо, ма да се нашъ народъ и двоструко или
и троструко умножи и разплоди; а народи среди Европе
већ садъ збогъ премногогъ жительства изъ
своји домовина у стране части земљи гомилама пре-
селявати се морају. Положай наше домовине, и њено
поднебије или клима и ићи многи и найразличитији
плодови и производи чине љу за велику будућностъ
способну, само ако снажнији и млађанји србскій и
хрватскій народъ буде одъ просвѣтеногъ, одушев-
љеногъ, дѣјателногъ и крѣпкогъ правительства му-

дро пробућенъ и къ вышемъ народа достойніемъ и већма душевномъ животу руковођенъ. — Сви мы у овомъ благословеномъ отечеству обитаваюћи люди говоримо јданъ јзыкъ, једно богато и благозвучно славенско нарѣчје; кое само незнатне разлике има. Ясно є доказательство овога то, да се мы у свима краевима ове велике домовине добро разумети и разговарити можемо, безъ да смо на то помоћу граматике или рѣчника приправљни. —

Али шта изъ свега тога мало горе реченога ясно слѣдує? То, да смо мы одъ самога Бога као једно равнородно цѣло тѣло створени, а будући да знамениту часть южне Европе једни покрай други непрекидно и у великому чину заузимамо, да смо јданъ народъ, јданъ народни организамъ. Зато бы мы сами противъ себе грѣшили, исто тако и Богу бы са-грѣшили, и саму наравь или природу бы врећали, а нашимъ потомцима бы найвећу неправду учинили, кадъ бы смо ово велико и прекрасно цѣло, ово одъ Бога створено устројно тѣло (*organismus*) сами бездрушно дѣлили, цѣпали, и разкомадали, и тако квартти помогали. Мы бы учинили безбожно издайство према нашемъ народу и према цѣломъ роду човеческому, кадъ небы све, што годъ можемо, чинили и къ тому принели, да савъ нашъ народъ на славу Божјю једно једино велико цвѣтајуће и срећно цѣло, једно заиста нераздѣлимо тѣло буде! —

Богъ је досадъ све оне охоле силнике и подле злодѣје строго казњio, кои су србскій народъ издали и оштетили. Ови су истина народу лютѣ ране задали и тако су му много нѣговомъ напредку препятствовали, али се народъ ипакъ крозъ толика столѣтја одржао, докъ су те издаице и злодѣји, одъ нѣга презрени и проклети, као суво лишће дрва прошли. Сећайте се, драга браћо, свју невѣрны изданика србскогъ народа, како су се страшно и жалостно

скончали! како се прстъ Божіи юшъ овде на ньима показао!

§. А шта є одъ нашегъ народа постало?

На многе комадиће и частице раздѣлънъ и разцѣпанъ, жалостне и тужне пѣсме о негдашній својој слави и срећи пѣваюћій народъ, кога су грозни фанатички Турци осакатили и тако упропастили, да се никако самостално и слободно развјати и изображавати ніе могао. Ударъ овай, кои су намъ Турци задали, био је истина тако страшанъ, да нась је помрачио и осакатио; но ипакъ је народъ нашъ задржано и тѣлесну и нравствену снагу свою. Но много већма нась је ослабио и нашу животну снагу изцѣдио онай систематичкій и рафиниратый начинъ владаня, коимъ су нась щивилизирани народи средње Европе, нарочито Немци, нашегъ народногъ карактера лишити и тако сасвимъ разтворити и упропастити тежили. — Они су намъ дали онай убитачный феудализамъ или благородство и спаинство, кои се нестыди неко тако названо историчко право себи приписати; они су намъ натоварили свакояке касте и обичаје; они су нась найпосле окужили са релагіознимъ јединоспасителне цркве раздорима, уніјама и сектама. И тако је нашъ цје югославенскій народъ одъ ньи получио ону несрећну аристократију, коя у свакомъ смотреню само на штету и пропасть цѣлогъ народа своя преимућства употребљава, којомъ се само јдна читава класа ленији безпосленика и самовольни угњетателя породила, да народу чрезъ свое слуге зной и крвь изсиса, да га сасвимъ изцѣди и за свою службу понизи, безъ да найманъ што за развитакъ, изображенъ и напредање народа учини, коя је непрестано по странимъ земљама, ненаситимимъ своимъ страстима угодити жељећи, трудъ и зной свои поданика разсипавала, и о свему се старала и бринула, безъ да на узвишенъ и облагорођенъ цѣлогъ народа и отечества свога и

помысли, безъ да за онай народъ што учини, изъ
когъ е произишла, и кои се за ню трудіо и зноіо.
— Ово е быво карактеръ аристократіе кодъ свію славенски народа, у кое се она одъ Нѣмаца увукла.
— Къ томе е юшъ приступила къ Славенима на ныову найвећу штету и несрећу са нѣмачкогъ запада дошавша римска интолерантна хіерархія, са своимъ наукама: о едино и изключително спасителной римской цркви, и о безгрѣшномъ, богу подобномъ папи, овимъ остатцима охологъ, разбойничкогъ и све друге народе таманећегъ римлянства! коя ніє ништа покрай себе трпила, што е старо и народно славенско было, и што ніє одъ нѣ произишло, и ніє на нѣну користъ служило. Она е наше Славене, а нарочито Србе и Хрвате западне, са неразумнимъ латинскимъ богослуженїемъ у цркви и са бесплоднимъ ученїемъ латинскимъ у школи, оглушила, а са безжествомъ свештенника покорила и поробила; она е найпосле и безбожный и злодѣйный єзуитизамъ у помоћь призвала, да само небы свѣтлость просвѣте, истина, слобода и правда єднакости къ Славенима продрела, него да они у глупости и незнанству вѣшто и умешно задржани и съ тимъ боли робови нѣни буду, кои се као справе безъ собствене разумне волѣ одъ свештенства водити даю. — Другу страну вређаюћа еретичка имена, особита писмена и правописъ, па и различны начинъ говореня су изнашли и увели, само да бы разтргнуте части єдногъ народа у безмѣрной яности и сваћи за будалаштине задржати могли, како ове никако небы се освѣстити, небы до чистогъ разума и мирне свѣсти доћи, и тако никако се у једно красно велико и душевляюће цѣло саединити, то је ћданъ велики србско - хрватскій народъ сачинявати могле. —

Вы несрећна браћо Поляци! вы се тамо на съверу праведно тужити можете, како е аристократизамъ и єзуитизамъ ваше отечество и вашъ народъ разтргао и разкомадао; но погледайте овамо на нась,

на браћу вашу славенску, Србе и Хрвате, на югу Европе, па ћете заиста са болесћу (ако имате саучастіја за несрећне једноплеменике ваше на другомъ зрају живеће) видити образъ разкомаданости, при комъ ћете се са огорченћемъ чудити морати, докле є злочеста политика нѣмачка у своїй подмытљивой подлости дотерала, да једанъ благородный и снажный народъ чрезъ нѣгове собствене подмыћене издайничке сынове упропасти. Исто тако са узбуњнимъ гнѣвомъ сматрамо и мы одавде съ юга шта є нитковска политика швабска одъ ваше Галиције и Познаньске починила, мила наша браћо! да бывасъ све већма осакатила и упропастила! — Та овоме, баяги тако необично поштеномъ и врстномъ народу мораће скоро освета Немезе одмастити нѣгова дѣла кодъ насъ Славена починјана, иначе небы было праведногъ владателя свѣта и народа!

Вы драћо на Дунаву, Сави, Драви, Морави и Дрижи, вы у кршевитой Црной-гори и бреговитой Далматији, кажите ми, хоће ли ово све еднако и до вѣка овако остati? Та зарь мы башъ нећемо ништа чинити и предузимати, да једно великодушно и одушевляюће зѣло постанемо? Безъ покушенія и страданя, безъ жертиве и трпљња ништа се у народима недогађа; безъ борбе нема живота ни врлине, безъ боя нема побѣде ни добродѣтельи. За трпљенѣ, за трудове и жертиве Богъ дає спасенѣ! — Што су веће препоне надвладане, тимъ є сјайніја и достойніја побѣда! А ко се живо одважи, тай є полакъ свршio; народъ пакъ, кој ништа заиста велико и важно не произведе, безъ спомена и трага нестаје и изчезава.

§. Шта ли Европа о нама говори!

Европа неће ништа о нама да говори, макаръ да и наше заслуге за себе, и наша лѣпа свойства, дѣла и добродѣтельи познає, а зашто? зато јеръ смо мы једанъ државно, политично и црквено, многостру-

чио разкомаданый и несрећный народъ, ёрь смо мы Славени! — Единий безпристрастный и слободно мыслећиј Француузъ, Ципріянъ Робертъ, путовао є по нашимъ земляма са оштроумнимъ даромъ сматраня и са познавањемъ нашегъ јзыка крозъ три године понайвише пѣшице, и достойно є уважјо и описао народъ нашъ србскій и нѣгове нрави, обичај, јзыкъ, писме и садашњъ станъ. — Напротивъ нѣмачке надрикњиге, који безъ познавања јзыка, понайвише у кочјама затворени путуј, и све са швабскимъ и пангерманскимъ очима сматрају, нису могли никади наћи велике вароши, ни добре и угодно уређене, са добромъ кујномъ и вкуснимъ јелима снабдљене меанеја гостилнице, него су напали гдигди рђаве путове, и то є нѣма доста било, да повичу на глупость и варварство славенско! — И тако зло и наопако за Славенина, кадъ га почне швабско перо описивати! Нѣмачко є книжество о Славенима найзлочестје, и сасвимъ лажне и безстыдне книжге у великомъ множству фабрицирајо, оно є Славене са погрдомъ и поругомъ заплавило, при свакој прилици се на Славене съ блатомъ бацало и ове є окајати и осрамотити тежило, найпосле є у својој слѣпой мрзости до тогъ безуміја дотерало, да є Славене за робове прогласило, који за слободу и за вольна устроенїа никако нису способни, и који нису кадри за праву човечностъ усавршити се. Мы ове безумности презирено, и држимо то исподъ нашегъ достоянства, овде све оне бездуше подлости и неваљде лажи швабски надрикњига и дрљача откривати и избрајати; само морамо овде явно противословити оной већь до гнушаня дошаљој, често и высоко хвалећной нѣмачкой честности и врлини, и напротивъ показати, да су ово знаци старе готске и пангерманске пакости и мржнје, коя систематички тежи, да побјајући јимъ својимъ оклеветавајућимъ и окривљујућимъ перомъ нјиву честь и поштенје нјивогъ имена, Славене морално упропасти и душевно убије, почемъ јиј садъ већь неможе мачемъ таманити, као што є у прошаста столѣтја чинила.

Но како се могу у южномъ Славенству, кодъ Срба и Хrvата, велики градови тражити и захтѣвати, као условія изображености просвѣштена и цивилизаціе, кадъ е не само исламъ турскій одъ истока, него тако исто и южна и средня Европа одъ столѣтія на ныювомъ подармлѣну, разкомаданю и уништеню радила? Погледаймо негдашнѣ высоко изображено грчко царство, шта су турски Султани и ныюви свирѣпи паше одъ цѣга учинили? Како е ту варварство дѣйствовало? Како се дакле може и кодъ несрећногъ и разцѣпаногъ южногъ Славенства изображенѣ по западно-европскомъ калупу скроено тражити и захтѣвати, кадъ е оно, управо кадъ се подъ великимъ своимъ царемъ Стефаномъ Душаномъ сасдинявати, развіяти и изображавати почело, кадъ е оно за цѣло грчку просвѣту и науку радостно себи присвојавати настојавало, одъ подлогъ и безбожногъ домаћегъ издайства изневѣрену, одъ Турака подармлѣно и подъ найстрашніи, човечіе достояниство сасвимъ уништожавајући ярамъ бачено, крозъ толика столѣтія подъ овымъ стенати и за безчовечногъ и ленъогъ Турчина као робъ радити морало? —

Европа вальда и неслути, да несрећна христіјанска рая у Босни јошъ и данъ данашпѣй плугъ у мѣсто марве вући мора! — а то ипакъ быва! но зато Европа немари, јръ су то Славени!

Коло времена непрестано се окреће и далъ котрля, страшна одмашћуюћа Немезисъ казни давно прошавша столѣтія, горди и силни народи падају подъ нѣнимъ казнећимъ ударцима у несвѣсть и слабость, у заслужену каштигу за толика учинѣна злочинства, коя су они на сусѣднимъ и ближњимъ народима починили; напротивъ дуго врећани, понижени, заборављени и оприћни народи опорављају се и подижу се на очигледъ човечества, те се труде дѣлателносћу и врлиномъ, художествима и наукама створенъ Божіје прославити, и тако достойни побор-

ници на пути свѣтлости и правде, и правый украсиша рода човеческогъ постати. — Да Богъ скемогући да, да се и србскій и хватскій народъ изъ свое несреће, изъ свога пониженя подигне, и да са пожертвователнымъ одушевљићемъ свою велику цѣлость, свое политично препороћенъ издѣйствує, свою болю и радостнію будућность оснує, како би после и другой несрећной браћи својай славенской руку помоћи пружити могао!

А къ овомъ великому дѣлу, можете вы, предрага браћо наша граничари, кои сте подъ оружіемъ одрастли, и за бой готови, найвише и найважніе принети, вы можете найвећма уぢьствованъ наши желя' подпомоћи, и тако нашу и вашу срећу основати и осигурати.

§. Но коимъ начиномъ?

Пытаћете: како можемо мы наоружани сынови србскогъ и хватскогъ народа за препороћенъ наше домовине дѣйствовать? То ћемо вамъ мы, мила браћо наша граничари, одма показати и изяснити, да то основно познати можете, само добро пазите и запамтите, шта ћемо вамъ говорити.

Сви народи у Европи желе промѣну досаданѣгъ стана, и раде о поправленю свои друштвенны одношени. Своє врховно право или суверенитетъ, одузели су они опеть недостойнымъ кралѣвима и министерима, кои су јошъ и садъ изъ гадне себичности или изъ бездушногъ властолюбія народе као робове угњѣтавали. — Кралѣви, кои су рођени люди са свима людскимъ слабостима, изгубили су оно свѣтило, кое су као што веле „по божій милости“ око себе имали, и падаю у свою личну незнатность на трагъ; а невѣрне министре сбаџио са народъ са ныювы столица; словомъ сви снажни народи одрекли су слѣпу послушность и покорность самовольнымъ и не-

способнымъ владательима, кое су єзуитичке варалице за полубогове прогласили и кое є слъпо вѣрюющій глупъ народъ за такове и држао. Они су пали са досадашнѣ свое высине престола, зато, што нису никакавъ законъ, никакву добродѣтель уважавали, него су єдино само свой интересъ и ползъ свои изцѣїены фамилія, свою династичку користь на свакій могућный начинъ тражили, безъ никаквогъ призрѣнія на добро и ползъ народа, кои су понизили, покварили, угнѣтили и осиромасили; едномъ рѣчи зато што су постали неваляли! коима є врлина или порокъ раванъ быо, само ако є къ постиженю ныїовы опаки и злочесты намѣреня водіо. — Народи дакле узимаю ону власть одъ кралѣва и владателя натрагъ, кою су іймъ были повѣрили и уступили, но кою су сви злоупотребили на то, да мало по мало народе у свое робове преобрата. — Свакій є садъ народъ са собомъ и са своимъ домаћимъ пословима заузетъ, и садъ ни еданъ немысли на то, да друге сусѣдне народе изъ едногъ властолюбія себи покорава и завоює. Еръ паметни и човечни народи никадъ неводе ратъ еданъ противъ другогъ, само ныїови владательи и министри водили су ій у крававе међусобне войне. — Зато є садъ у Европи таково станъ народа, да бы садъ еданъ несрѣћный и разкомаданый народъ свое препороћенѣ и свое обновлѣнѣ лако постићи и произвести могао, кадъ бы то само озбильно и снајено хтео, ако само войска нѣгова къ томе доста добре памети и добре волѣ има, и ако она свой народъ и свою будућностъ искрено люби. Кои народъ ово поспѣшно и згодно време, кадъ су кралѣви и министри слаби као дѣца, напротивъ народи силни као исполини постали, за свое препороћенѣ неупотреби, тай може после дуго предуго чекати и у робству стеняти, докъ опеть вѣкъ доће, у комъ ће се моћи ослободити. Садъ су јошъ врата къ ослобођеню отворена, тамо гдѣ є войска разумна, и тешко ономе народу, кога войска несастои се изъ войника за слободу, истину и добродѣтель одушевлѣны, не-

го изъ глупы и невалялы наемника, кои нису ништа друго него машине безъ собственне слободне волъ, и убийце слободе! —

Зато, мила наоружана браћо! кои се садъ у Италіи противъ благородны и храбры Италіянаца борите, треба да се на слѣдуюће кораке одважите и рѣшите:

1. Или се вратите сви у скупу и у поредку заједно са онима официрима вашима кои су родолюбци, найкраћимъ путемъ натрагъ у ваше отечество и къ вашемъ роду србскомъ и хватскомъ, да оный првый одъ пропасти и истребљня одбраните, а овай другій одъ нападаня заптитите, и тако да найсветија права свога народа противъ охолы и насиљни Мађара чувате и одржите; или

2. Ако оно прво небы сте збогъ многи и велики препона учинити могли, а вы се предайте у цѣлимъ региментама или баталіонима што найбрже можете Таліјанима, подъ тимъ јединимъ условијемъ, да васъ Таліјани одма къ вашемъ роду са цѣломъ војничкомъ оправомъ и нужнимъ трошкомъ пошлио и преко мора пребаџе, како бы сте вы у својој домовини родъ вашъ одъ тиранства и пропасти собственой избавити, ваше родитељ и дѣцу, ваше жене браћу и сестре одъ мађарскогъ крволовочногъ мача спаси, и тако нѣма опетъ слободу, сигурностъ и законный поредакъ повратити могли. —

Ови смѣли и одважни кораци неће васъ, браћо мила, ни једну капљицу крви коштати, а вы бы съ нѣма судбину два велика народа къ срећномъ концу и рѣшенију довели. Вы бы себи безсмртно име у историји народа чрезъ то заслужили, а србскиј народъ бы васъ царски наградио, дичио бы се и поносio вашомъ слободномысленошћу и вашимъ юнаштвомъ.

А уважите и разсудите само добро овой ратъ, кои садъ водите; помыслите противъ кога воюете, и на чије име, за чио славу и честь се борите, ко ли ће користь и похвалу за ове богомрске побѣде добити?

Бы воюете противъ благородногъ и врстногъ италіанскогъ народа, кои вама никадъ ніє скривіо, нити васть є никако увредіо. Овой слободномысленый и великий народъ већъ одъ поль столѣтія чиніо є великимъ трудомъ и усиливанѣмъ покушенія, да се ослободи и самосталанъ да постане, и да несносимый ярамъ горды Нѣмаца за свагда са свогъ врата сбаци. А къ томе има свакій народъ подпuno и свето право, као што смо вамъ то, мила браћо, горе показали. Италіанци боре се дакле за слободу за правду и за добродѣтель, вы напротивъ борите се противъ овы. Врстни Таліянци су юнаци слободе, вы браћо драга — опростите што вамъ горку истину рећи морамо — вы сте убийце слободе! А то заиста ніє честно име, но шта ћемо, тако є!

Еръко є правый юнакъ? шта є юнаштво? Правый юнакъ бори се само за слободу, за добродѣтель; и свагда се бори противъ угњѣтеня, противъ неправде, противъ порока. Право юнаштво дакле брани и заштићава слободу, и достоянство човека, брани родъ и отечество кадъ буду одъ кога му драго непріятельски нападнута. — А како юнакъ оружье свое противъ слободе окрене, и противъ народа употреби, кои ніє никога дирао и увредіо и напао осимъ свогъ пакленогъ угњѣтателя, онда тай юнакъ пада до разбойника! Таліяни су већъ крозъ две године са подигнутимъ рукама нѣмачко правительство у Бечу за олакшанъ и поболшанъ свога стана молили, но нѣмачкій министеръ Метернихъ гордо имъ є и презрительно съ топовима и баюнетима претіо и одговарао. Цѣла Италія была є покривена са невалялимъ и надувенимъ бечкимъ полицайнимъ шпіуни-

ма, кой су сваку слободнју рѣчъ одма на то употребили, да найболѣ люде апсе и глобе, тако да благородный таліанскій народъ ово погрдно поступањ никако више сносити ніе могао ни хтѣо, зато је сложено, као јданъ мужъ на оружју устао, да своя природна и света права противъ свои угњѣтателя Нѣмаца спасе и одбаци. — Овако стварь стои! и вы ћете заиста и сами то примѣтити, да се Таліани съ одушевљенѣмъ и рѣшителношћу боре, а тако ће се и даль борити, ёръ за ныи друго нема него или слободу задобити и славно живити, или у робство најрагъ пасти и срамно пропасти! — Да вамъ овай целый ратъ предъ лицемъ слободны и къ слободи тежећи народа европски, неће на честь служити, то и сами увидити можете. А шта вамъ вреди похвала Нѣмаца, коима слѣпо служите, шта је задовољство и хвала добро плаћеногъ вашегъ генерала, шта ли некакавъ ништа недоказуюћиј крстићъ, према томе, ако вамъ славенскій народъ у повѣстници и лѣтописима славногъ и слободу любећегъ народа таліанскогъ за свагда буде осрамоћенъ и погрдно заблѣженъ. Како ће се вама то допасти, ако сте то је јунаци, кои правду и слободу желите, кадъ у историји италіанскогъ народа о вама овако потомци писали буду: „Године 1848 скочио је народъ италіан-“скій противъ свои тирански угњѣтателя Нѣмаца, „сложио као юнакъ, на оружју, и борио се изъ почетка „съ многомъ срећомъ и побѣдоносно противъ ныи, „но лукави Нѣмци оправили су, подъ именомъ свое „Нѣмачке војске, глупе и робски мыслеће начинике „и солдате подармљни народа, који су се са звѣр-“скомъ ярошћу противъ нась Таліана борили, тако „као да у овомъ бою за себе небесно царство имају „освоити. Тако су найпосле славенске, нарочито „србске и хрватске регименте у својој глупости и „слѣпоти постале као у рукама лукавы Немаца, ны-“овы и наши угњѣтателя, убијце таліанског слободе. „Проклети были! никадъ народъ ныјовъ ону къ Богу

„подижућу слободу и независимост непознао и не-
посткгао, коју су они код њас упропастили, него
да Богъ да млога столѣтія у робству и срамотномъ
„угнѣтеню стењали!“ — Елте драга браћо! да су ово
горке и страшне речи, а истините! Да Богъ свемо-
губији нјову истину уништожи, да се никадъ неис-
пуне!! —

Мрзость Таліјана према гордомъ и охоломъ Нѣм-
цу има пуноважни и стародревни узрокъ и ос-
новъ. Ђръ Нѣмци већъ одъ многи столѣтія непре-
стано труде се Италію себи покорити и подјарити,
а съ коимъ правомъ? Нѣмци су увѣкъ били спроћу
други народа безобразни и грабљиви. Таліјани на-
противъ никадъ Нѣмце нису лакомыслено увредили
и узниерили, никадъ нису Нѣмце у нјовомъ отче-
ству напали, никадъ нису се у нјову домовину и
нјове послове мешали; при свемъ томъ Нѣмци нису
одустаяли, него су све јднако покушавали за сло-
бодомъ тежеће Таліјане покорити и подјарити, прем-
да су јй ови често крвати и съ великимъ штетомъ
одбили Тако су Италію јднако у њномъ разви-
ту и напредку задржавали, народу сметали а бога-
те предѣле, села и градове плѣнили и пустошили.
Немора ли свакїй поштенъ и праведанъ Таліјане са-
жалити а такавъ себичнији народъ, као што је нѣма-
чкїй, презирати и мрзити?

Што су пакъ горди угнѣтательи Нѣмци Таліян-
цима скривили, то садъ вы, драга браћо! подъ име-
номъ нѣмачке војске морате плаћати и исправљати?
Како вы до тога посла дођосте? Шта се то тиче
србскогъ и хрватскогъ, и у обште славенскогъ на-
рода? Како је то, да Славени за неваљство и кри-
вицу туђегъ властолюбивогъ и себичногъ народа
нѣмачкогъ, тако безславно и штетно крвь свою про-
ливати морају? Каква је то правда, да вы и вашъ
народъ ову страшну и крвату касапницу трпити и
издржавати морате, а да другији лукавији и злодѣј-

скій народъ сву користь и сву грѣшну и безчестну славу одтуда да има? Ово су све тако важна и дубока пытаня, коя вы као поштени и паметни люди добро разсудити и после сами себи одговоръ дати морате. —

Или сте заръ тако сасвимъ понижени и у солдатску машину претворени, да за ништа друго немарите, осимъ за страшный и проклетый громъ топова? То мы о вама премила браћо! неможемо никако вѣровати, та вы нисте обычни наемнички солдати, вы сте граничари, кои у милой домовини свое куће и фамилије имате, кое искрено любите, вы сте разумни, добросрдачни, за родъ, за отечество и за свету вѣру топло чувствуји, слободу и право юнаштво любећи Срби и Хрвати; та вы сте безазлени Славени! —

Вы се борите у аустрійской армади, кою Нѣмци као свою нѣмачку войску сматраю, и веле, да ова нѣмачка войска мора честь свою противъ Италіанца одржати, то есть ове покорити! Али шта се васъ Срба и Хрвата тиче честь нѣмачке войске? Ако в Нѣмцима толико за ньомъ стало, зашто се неборе сами за ту свою честь? А аустрійска войска ніе нѣмачка никако, јеръ се она састои по найвећој части изъ славенски региментій, нѣмачка и мађарска четь є незната. Защто дакле да се аустрійско-славенска войска и вы, као слѣпо орудіє одъ Нѣмца дате употребити? —

§. Шта є аустрійска монархія Славенима добра учинила.

Да погледамо садъ беспристрастно, шта ли є аустрійска влада учинила добро за Славене? Одговоръ на ово пытанѣ одъ найвеће є важности за васъ, мила браћо, и за цѣлу вашу будућностъ.

Аустрійско царство, ова сасвимъ неприродна и художествено скрпљна држава, садржава у себи слѣдуюће народе:

1. 20,000,000 то је дадестъ миліона Славена: Срба, Хрвата, Далматинаца, Славонаца, Словака, Чеха, Моравана, Слезака, Поляка и Рушињка;
2. 6,000,000 то је шестъ миліона Нѣмаца;
3. 3,600,000 то је три и по миліона Мађара;
4. 5,000,000 то је петъ миліона Таліјана, кои се желе одцѣпiti, и съ коима ви зато војујете;
5. 2,500,000 то је два и по миліона Влаха у Ерделю, Унгаріи и Буковини;
6. 500,000 то је по миліона Чивута и Цигана;

Свега 37,000,000 то је тридестъ и седамъ миліона житеља.

Славени дакле сачинјају главну и основну силу житељства ове државе, која име одъ малогъ архиво водства Аустріје носи. — Ова монархичка влада ніє ништа за главнији свой задатакъ држала него то: да Славене понѣмчи, да јї у Шокце и Јуніје помоћио пакленогъ єзуитизма и силомъ римске хієрархије претвори, да јї посредствомъ нѣмачки школа у глупостъ и незнанѣ свали, једномъ рѣчи да свакиј път ће народнији напредакъ и самосталнији развијатакъ препречи и да јї јошъ злодѣјски понизи, поквари и деморализира. —

Доказателства тога имамо множество, а особито вы браћо граничари, вы јї имате увѣкъ предъ очима! Кодъ васъ иде све на нѣмачкомъ єзыку, нѣмачки васъ и у бою командирају! а

служи ли то на честь и на узвышенъ духа 20,000.000 Славена, да они єзыкъ 6,000.000 Нѣмаца напагайски научити и као машине употреблявати мораю? Заръ они немаю свой собственный богатый и прекрасный єзыкъ? Но вала знати, да ова лукава уредба къ томе служи, да се вами затуцани Швабе као официри намећати могу, кои Славени само презиру, и као свое слуге и неиріятель гледаю. Они немораю знати єзыкъ вашъ, свои солдатій, еръ є команда и савъ посао на нѣмачкомъ єзыку, докъ напротивъ вы Славени неможете ни каплари быти докъ нѣмачкій ненаучите, а официри да постанете, къ томе се захтѣва да се свимъ одъ рода одтућите и да швабска Михлови постанете. Е ово є замста врло вѣшто и згодно уређено, да се Славени понизе и у просте робове нѣмачке претворе.

Каква сте благодѣянія одъ нѣмачкогъ хофкригсрата у Бечу (кои є миљоне фор. серебра бесполезно прогутао!) имали, то вы сами найболѣ знате! До тога є дошло, да ће смео сирома славенскій граничаръ безъ дозволена кѣговогъ ни маћи се, добро што га є юшъ смела смрть одъ сваке бѣде безъ знања и дозволѣнja славне компаніје, регименте, генерал-команде и Хофкригсрата курталисати и избавити! — А нѣмачкій званичный єзыкъ у свима славенскимъ земљама имао є опетъ то добро свойство, да є свакій Нѣмацъ у овимъ славенскимъ земљама могао званіе добити и чиновникъ постати, докъ є збогъ єзыка за Славенина много теже было. Ово є зато тако лукаво устроено да бы Нѣмци свуда надъ свима владати могли, а да бы Славени као деспотъ свое робове држати и у свакомъ напредку задржати могли. — Нѣмачкій званичный єзыкъ имао є юшъ многа добра свойства! Сирома простакъ славенскій добије у надлежательству своме комадъ папира, са штемпломъ или безъ штемпла, нѣмачки издрляњъ, кои не разумѣ, но и пакъ за нѣга платити, и по нѣму се вла-

дати мора, јръ се то нѣгове особе или нѣговогъ и-
маня тиче. Ту є опеть имао прилику какавъ пан-
дуръ, писаръ или адвокатъ, или у нужди чивутинъ
сиромака Славянна глобити и мучити, докъ му є раз-
толковао или превео швабскій тай указъ. Па є ли
то после правда и правица? Може ли тако Славя-
нинъ себе и свое дѣло слободно бранити, кадъ онъ
то несме лично и у своемъ сладкомъ и богатомъ ма-
тернѣмъ єзыку чинити? Ніє є ли тимъ туђимъ и не-
разумнымъ єзыкомъ путь отворенъ толикомъ злоу-
потребљио, глобеню, таксама, вараню и свакомъ чи-
новничкомъ или бирократичкомъ самовольству? Та-
ко се сирома Славянинъ на све стране одъ Нѣмаца
угнѣтава и глоби, тако се у нѣму духъ убія, и сва-
ка воля къ предпріятіяма, свака ревностъ угуши, кадъ
види да є свуда и у свему преваренъ и оштећенъ! —
Немора ли найпосле на цѣо свѣтъ особито на сва-
когъ отмѣнніегъ мрзити, духомъ клонути и у немар-
љивость и равнодушну апатію пасти? —

А помыслите само на протоколе, кои се при
испытима криминалнима криваца одъ таковы Шваба
пишу, како они изреченія Славена наопако преводе,
те се тако иманѣ и животъ овога у опасностъ дово-
ди и онъ сасвимъ одъ волѣ швабскогъ Михла, одъ
нѣгове милости и немилости зависи. — Ево само за
примѣръ неколико одъ оны поштены и мудры уредба,
кое є све понѣмчити тежећа аустрійска влада онимъ
20 милионима Славена наметнула. :

Јошь болѣ показую теженъ и намѣренъ нѣмач-
ко - аустрійскогъ владѣнїя оне развикане и хвалѣне
нѣмачке школе, кое су свуда међу Славенима заве-
дене. Та у нѣма ни самъ Нѣмацъ неможе ништа
валяно и за животъ полезно да научи, кои єзыкъ, на
комъ се предає, добро разуме, не камо ли сирома
Славянинъ. Представимо себи дѣчка Србина, кои у
школи сѣди а ништа одъ оногъ неразуме, што му се
говори; онъ не само да одъ тогъ учена нема нико-

кве хасне, него юшъ буде глуплій, ёръ онъ чує не-
престано неко тандрканъ, но кадъ ништа неразуме,
преда се своимъ саняріяма, постане разсеянъ, непази,
одвікне озбильніє мыслити и разсуївати, нѣгове
често велике способности остану необдѣлане и не-
развіене; онъ постане обичный папагай, кога разумъ
ніє навикао мыслити и судити, да му после у живо-
ту при дѣланю може свѣтлити и правацъ давати. Са-
мо ону луду мысао однесе са собомъ, да є у нѣмач-
ку школу ишао, слѣдовательно да свакій о нѣму мы-
слити и вѣровати мора да є нешто и научіо. Ніє ли
ово правый єзуитичкій начинъ међъ народомъ глу-
пость и незнанство распространявати? Немора ли
при овакомъ ученю свакій народъ пропадати? Па и-
пакъ непрестано вичу ты Нѣмци, кои бы исто као и
Мађари желили надъ цѣлымъ свѣтомъ владати: мы
смо вамъ дали нѣмачко изображенѣ и нѣмачку ученость!
Шта бы заръ одъ Нѣмаца было, да кодъ ныи ка-
кавъ властолюбивый и безобразный народъ, као на
пр. крштени они Турци у Угарской Мађари, свой є-
зыкъ у ныюве школе, цркве, званія и войску систе-
матички уведе? Како бы они тад' о томе филосо-
фиали? Но мы Славени по нашей кротости и до-
брордачности, (која добродѣтель може се по преи-
мућству овчія или магарећа назвати) то све равно-
душно трпимо и сносимо, али зато и єсмо свуда пре-
варени, погажени, подярмлѣни, ништа не важећи,
ёръ мы нећемо нашъ гласъ, наша рамена снажно да
дигнемо за обрану наши найсветіи природны права,
противъ таковогъ угнѣтенія и безаконія.

Онай, одъ нѣмачки надрикнѣига прославлѣній
државникъ, а Славеноубица, поштеный и врстный
нѣмачкій министеръ Метернихъ, рекао є одномъ рус-
комъ путнику, кои се томе чудіо, да є у аустрій-
ской држави тако велико множтво Славена нашао:
„Мы у Аустріи непознаемо никакве Славене, Славе-
ни овде кодъ нась леже у блату, а што се одъ ныи
болѣ роди и подигне, то све припада Нѣмцима.“ —

Шта вы на ово велите, 20 миљона Славена у аустрийской држави? Шта ты мыслишъ юнчакъ и непобѣдимый народе србскій, и вы витезови хватски? Чусте ли Славени, вы сте само каль Аустрие, вы свуда у блату лежите, и што се годъ одъ васъ болъ роди, то све Нѣмцу прелази, вы сте само за то, да се у Нѣмце преливате и усавршени да нѣмачкій народъ умножавате! То є о вами рекао једанъ Нѣмачкій министеръ, кои є неограничено, скоро као некій Богъ, крозъ поль столѣтія у аустрийской држави владао, у овой држави, коя є у две треће чести славенска. Е тако є одъ вѣка мыслила Аустрија о Славенима, а према томе є и радила. Ђръ кадъ є царь Јосифъ званично заповѣдіо, да се у Галицији 4000 момака дигне за војску, издао є тайно билету, да се одъ Поляка и Русеняка 16.000 регрутата узме, како бы се на другой страни у толико нѣмачка крвь поштедити могла.

А при овимъ безсумњнимъ истинама и дѣлами славенска аристократія и хієрархія свагда є ђутала, она ніє ништа при томъ чувствовала, ніє ништа казала нити чинила!! — На жалость нашу морамо потврдити драга браћо! ніє ништа чинила! За доказати то, да видимо мало благородство славенско у аустрийской држави.

Одъ србскогъ, хватскогъ и славонскогъ благородства є једна часть Мађарима служила и нъи є дворила, постала є мађарачка, и издала є свою собствену народность; друга пакъ часть ніє за славенску народность и народну свою честь ништа марила. Истина, Хвати и Славонци много су говорили и декламирали противъ высокоумногъ и лудо прорзљивогъ мађарства, али су ипакъ кодъ свое куће задржали у свима званіјама и у самимъ скупштинама крозъ толико време мртво латинско тандркаиъ!

Славенско благородство у цѣлой горњој Угарской є сво мађарачко и свакій племићъ є тамо из-

даица добры Словака! у Чешкой и у Морави су благородници сви понѣмчени и нѣмче народъ у школи, цркви и у свима званіяма; они су само піявице и издаице свогъ славенскогъ рода, кои нѣма поля нѣо-ва обдѣлава. — Польска шляхта француски мысли, и непрестано гради куле по воздуху, прави буне, саня и квари чрезъ Чивуте и арендаше свой тако не-срећный народъ! — У Крайнскай и Корушкой и Шта-єрской претворили су се благородници у праве шваб-ске Михлове. Далматинска господа су поталіянъна. И тако є славенско племићство у цѣлой аустрійской држави једна издайничка каста и правый ждераюћий и отровный ракъ славенски народа.

Римски архиепископи и епископи међу Славенија-ма сви су робске улицие и подле придворне слуге, или пакъ глупани, кои само за кардиналскимъ шеширомъ и за богатимъ епархијама лебде, и сви су издаице и угњетательи Славенства. А они многи каноници, архидјакони, намѣстници и т. д., кои су скоро сви сынови славенски селяка, сви бы радо постали епископи, архиепископи, ексцеленције и т. д. и затоично сви су или понѣмчене или помађарене издаице и гонителъи свогъ собственогъ народа, кои као робске и подле слуге, властолюбивымъ и подкупљивымъ, аустрійскимъ Нѣмцима и Мађарима противъ свогъ народа служе.

Ако се и гдѣкои одъ благородства покаже, кои славенски мысли, тоично чини да задобије повѣренъ народа и да постане популаранъ; како бы после то повѣренъ народа за свое намѣре употребити могао; како бы Славене тимъ сигурніје на танакъ ледъ навео и ослабио, тако є на пр. и издаица грофъ Лавъ Тунъ учинио у Чешкой, и онъ є дуго играо ролу чешко-славенскогъ родолюбца, како бы тимъ болѣ и сигурніје съ чешкимъ народомъ свой планъ изиграти могао. — Па ишакъ су наши Славени, после толики горки изкуства, јошъ тако глупо добри

и покорни, да свагда каквогъ кнеза, грофа, барона на чело свію свои послова и предпріятія ставляю и мысле, да другчіє несме ни быти, а ови ій обично найпосле преваре и издаду! —

Мы бы вамъ то крозъ све вѣкове редомъ примѣрима посвѣдочити могли, како є славенско благородство на однарођеню, на угнѣтеню и изтреблѣнью свогъ славенскогъ рода издайнички радило, но не ѡемо да будемо одвећь обширни, дѣста є кадъ вамъ само споменемо чешко и словенско благородство! Найжалостніє є при томъ то, да іймъ є свагда народъ средства къ томе изъ лакоумногъ повѣреня у руке давао; зато драга браћо! и одсадъ само ставите на чело свакогъ вашегъ народногъ дѣла и предузиманя каквогъ кнеза грофа или барона, ёръ управитель, предсѣдатель или командантъ ко бы другій могао быти? па ће васъ они за цѣло свагда къ вашой штети — пропасти предводити. —

На послѣдку предложићемо вамъ єдно очевидно доказательство тога, како Аустрія са Славенима поступа и како она свою моћь злоупотреблява, да вамъ се већь єданпутъ очи отворе, и дато ясно видити и познати можете.

У мѣсецу Марту и Маю т. г. добила є аустрійска држава и нѣни народи уставъ или коншитуцію на папиру, (ёръ се досадъ све юшъ по прећашнѣмъ неограничену - монархичкомъ начину и шлендріяну одъ оны исты стары аристократички и бирократички чиновника одправля и ради), па є ово већь доста было къ томе, да се све придворне подлизице, сви Єзуити, цѣла аристократія, бирократія, хіерархія и сви богати саедине у реакцію, то есть да овай уставъ и ову нову слободу опеть уништоже. Чега слѣдства су была, да су главни и славни градови Славена: найпре Krakовъ, а потомъ у исто доба Златный Прагъ и Сремски Карловци, по єдномъ и истоветномъ пла-

ну и договору бомбардирани и запалъни были. У овомъ догађају и слъпацъ мора видити, да онъ нѣмачку аристократичку и владѣтельску користъ повратити жели; јеръ є то сасвимъ ясно да су ово покушенія, онай уставъ, кои є јошъ само на папиру данъ, уништожити. Грофъ Шликъ, баронъ Храбовскій, славенски су великаши и потурице, кнезъ Виндишгрецъ є нѣмачкій аристократъ, славенскогъ порекла, кои каже, да човекъ текъ кодъ барона починъ човекъ быти! — Е тако се са Славенима у Аустрии поступа, како бы само увѣкъ покорни остали и добаръ материјалъ за свако злоупотребљенѣ злочесте политике! —

Погледаймо садъ мало славну Угарску! Мађари бурно молише цара, и добише све, што годъ желе, найпосле добише и привилегију, да се одъ Аустрије одтргну, јеръ шта є друго покрай санкције прагматичке мађарско независимо министерство, него знакъ за то? Напротивъ свајда вѣрни Хрвати и Славонци, и юначки Срби найпристойнѣ молише, па шта добише? празно обећање, нуллу! То јошъ нѣ доста! Кадъ смо мы Срби одъ толио година одъ высокоумны Мађара у нашој народности и вѣри и у свима правама вређани и угњетавани, найпосле на оружј скочили, да се противъ овы наши угњетателя и славенождера одбрамимо, шта є учинило тако звано отеческо правительство у Иншпруку? дело нась є за нашу непоколебиму према њму вѣрность и стольтну приврженостъ за бунтовнике и ребелјанте прогласити, и послало є нашу браћу славенску, польске словачке и чешке регименте, кое у Угарской леже, противъ нась, да нась нападну и да се съ нама бїю! —

Е, за ову неблагодарну и фалишну швабску владу борите се вы противъ једногъ благородногъ и слободолюбивогъ народа, за ю проливате вашу крвь и жертвуете вашъ животъ? То вы нетреба да чи-

ните! Осимъ ако бы сте тако краткоумни били, да бы самоубийце постати хтѣли!

§. Противно примѣчаніе на гориѣ.

Малоумне и подле слуге, робски мыслећи люди међу вами, одговориће вамъ на гориѣ овако: „како бы мы могли овай одважный и смѣлый коракъ учинити! та мы бы онда противъ наше заклетве и противъ наше войничке чести радили.“

Да основъ ваше заклетве точно познати можете, уважите приљжно, што овде слѣдує: войска се купи, као што вамъ је познато, изъ народа, сынови простогъ народа узимаю се за войнике. Отцеви и матере мораю свое миље сынове, едину надежду и подпору свое изнемогше и слабе старости на войску дати; съ каквымъ то страхомъ, съ каквомъ ли жалошћу быва, то можете разсудити, кадъ се незна хоће ли се здрави вратити, или ће осакаћени, за посао неспособни натрагъ доћи, или башъ никадъ се и не-вратити. Ова войска, састојаћа се одъ надежде сынова народа, сасвимъ се по нѣмачкомъ калупу дресира и учи, нико ти ту немари за ныюву славенску народность, ова се јошъ гони и презире! А ко ову войску рани, издржава и одѣва? на то вамъ обично свагда одговараю: да васъ царъ рани, одѣва и плаћа, да сте вы дакле цареви люди, а вы после Богъ зна шта о себи мыслите, те се тако у вами роди нека солдатска гордость. Но кажите намъ, ко дае цару толике милліоне, таке грдне сумме новаца, да може войску издржавати? Та ты новци заиста му съ не-ба непадаю? а онъ нема толико блага у своме скровишту, да се крозъ толике године не бы изтрошили и изпрпили морало, о томъ сте морали за цѣло и вы кадкадъ мыслити. — Е браћо драга! Ове милліоне новаца опетъ народъ цару дає, онай истый народъ, кои је и войнике дао, ваши отцеви и ваше матереве даю цару тай савъ трошакъ! Са зноемъ и тру-

домъ великимъ мора се народъ напрезати, мора радити, мора найпростіомъ раномъ задовољити се, одъ себе мора одкинути, да само може све оне даціє цару платити, одъ кои после вы и ваши швабски официри, ваши толики швабски чиновници плаћу примате и добіяте. Може ли се дакле право и истино рећи, да васть царъ рани, одѣва и плаћа? Може ли се рећи, да сте вы цареви люди? Не, то се никако праведно рећи неможе и несме! Него народъ васть рани, одѣва и плаћа! Вы сте дакле по правди народни люди, народна войска! — Тако одѣвени и подъ баряке ставлѣни морате положити заклетву вѣрности и слѣпе послушности или субординације. Но ова заклетва чини одъ васъ праве машине безъ ваше собствене слободне волѣ, и безъ саизволѣњя вашегъ на то, јеръ се тимъ света права вашегъ народа, ваши отаца и матерій вређаю и газе, а кадъ ови владѣтеля свога цара или краля за помоћь замоле, онда јимъ се на тиранскій начинъ прети и одговара: ако се јошъ єданпутъ усудите као поданици съ таковомъ молбомъ доћи предъ мене, то ћу вамъ што друго одговорити! На то се отцеви ваши и савъ народъ, бранећи своя света одъ Бога дарована права, као што се и приличи честномъ и юначкомъ народу, сви сложно дигну и устану као єданъ мужъ, да силомъ оружја одбране свою правду противъ угњѣтенія самовольногъ тиранства; зато буду за бунтовнике и ребеліянте проглашени, и шта садъ быва? Неограниченый и самовольный господарь и владѣтель пошлъ васъ, свое заклете но изъ народногъ цепа плаћане наемнике, да се противъ вашегъ собственогъ рода, противъ ваши отцева, матерій, браће, сестара и сродника и пріятеля борите, да на нъи пуцате, и нъи убіяте! Вашъ народъ бори се за правду и слободу, а вы нѣгови сынови, кое онъ са своимъ зноемъ издржава, борите се противъ нѣга, пуцате на нѣга бранећи неправду и угњѣтавање владе и једногъ тирана. Народъ, то есть ваши отцеви, ваше матере, ваша бра-

ћа, сестре и прјатељи, плаћају влади данакъ, да се вы лѣпо одѣвати, добро издржавати и ранити можете, а вы зато на ваше добротворе пуцате, а баните тиранина, кој само своју волју, своје властолюбје, дакле неправду, противъ правде народа, одржати жели. Ово є све данасъ такова истина, коя се никако затајти нити оборити неможе, то є тако и кодъ нась, а тако се и збыва! а то једино збогъ тога, што є одъ васъ ваша заклетва и капларска батина начинила робове и машине безъ сваке слободне воль! Помислите само на страшне догађаје у Златномъ Прагу, тамо су скоро све сами чешки синови противъ свогъ собственогъ рода, као робски наемници, безчовечну самоволју крвопје аристократичкогъ Виндишгреџа слѣпо испунивали! —

Зато є већъ крайнѣ време, да војници изъ овогъ недостойногъ стана къ познавању свога достојанства дођу. Кадъ су одъ васъ заклетву искали, то сте вы сигурно у томъ погрѣшномъ мнѣнју били, да ће ваша юначка рамена само за обрану рода и отечества противъ самогъ споляшићегъ непрјателя и угњетателя нѣма грозећегъ, за обрану добродѣтельи и божествене правде употребљена быти; а то вамъ нико нїе казао, да ћете вы властолюбију једногъ владѣтеля слѣпо и на једну рѣчъ морати повиновати се свуда и свагда, па и противъ найправеднѣгъ вашегъ собственогъ рода! — И тако се ваша заклетва оснива на обмани, на незнанју, кое служи на срамоту вами и вашемъ човеческомъ достојанству, будући васъ та заклетва, безъ да сте то знали, понижава до најнижи робова, целата и убица слободе. А къ таковомъ подломъ дѣлу несме нити васъ, нити и каквогъ другогъ човека нико на свету приморати и натерати, и никаква заклетва неможе васъ на то обвезати, а то ћете и вы сами увидити, ако само знате, да є ваша дужност юначка, быти заштитницима правде, бранитељима слободе, и ако и найманѣ ваше човеческо

достоинство осећате, морате заиста признати, да је то паклена политика, коя люде тако заслепљује, у толику глупость доводи, коя ныјову снагу тако злоупотребљава, да ови люди найпосле неправду, увреду, тиранство и робство бране, напротивъ да се противъ права, правде, добротельни и слободе свогъ собственогъ рода боре. — Тако је ова гадна и безчовечна политика, чрезъ свое сатански лукаво устројене начине и заведенія народъ — нарочито нашъ славенскій народъ! — тако заслепила и у глупость и незнанѣ бацила, да онъ свое иманѣ и свою крвь самъ, своимъ угњетательима носи и предає, коју они на његово угњетеніе, поробљенѣ и уништенѣ употребљаваю!! —

Овакогъ рода солдатія, коя овако мысли, бори се управо противъ Бога и противъ његове свете волје и заповѣсти, као и противъ човеческогъ достоинства, она неизказано много зла међу людма чини и управо понижава и иобезчешћава воинство. — Потоме заиста мора свакій човекъ, а и вы, признати то, да је онай военый народъ, оно радиће и земљу обдѣлавајуће воинство, наша то је славна граница съ љубимъ витежкимъ граничарима, сваке чести и свакогъ почитанія достойна! Ђеръ она пусте и дивље предѣле у плодоносный рай промѣњује, са лѣпимъ и правилнимъ селима и варошима је украсава; напротивъ свако ће ону войску одъ наемника презрети и за уништења достойну прогласити, коя райске и съ великимъ трудомъ обдѣлане предѣле опустошава, коя красне и богате градове, пуне производа, художества и науке, пали и разорава. — Оваково варварство усуђује се староевропска а особито љемачка солдатія називати юнацивомъ! — Жене и ђцу слободномыслећегъ народа мучити, ныи на грозный начинъ, који човека понижава, убијати, заробљенике злоставити и киньти, на све стране, што је годъ лѣпо и свакомъ човеку, пріятелю и непріятелю.

полезно, као дивља звѣрь пустошити и кварити, то се у нѣмачкой и мађарской войсци назива юнаштво и храбрость! — О нѣмачка просвѣто! о нѣмачка учености! — На каквый сасвимъ овоме противный начинъ воде ратъ и у непріятельской земљи Французи! Они само непріятеля за бой неспособнымъ учине; а уздржаваю се сасвимъ одъ свакогъ непотребногъ и звѣрскогъ пустошена и разоравана. Ову човечность нѣмачка или нѣмачкимъ духомъ напунѣна войска непознае! Она не само у непріятельской него и у пріятельской земљи звѣрски бѣсни, као што смо видили скоро у Познаньской земљи. Па то є та нѣмачка просвѣта? О нѣмачка учености и филозофію, како си мало и незнатно јошъ на народъ подѣйствовала! —

А у овай редъ воинства довела си васть ваша, на неморалномъ темелю основана заклетва, и ваше погрѣшно мињне о войничкай чести. — Ратъ у Италіи у комъ вы крвь свою проливате, само є тврдоглавогъ нѣмачкогъ министра Метерниха вола, овогъ властника, кога су вама као полубога представляли; овай ратъ ніе ништа друго, него планъ Іашбрукскогъ єзуитизма; самоспасително нѣмачство хоће да влада надъ Италіомъ, а осимъ тога васть съ тимъ одъ домаова ваши удалити и удалъне задржати жеље. А што ћете вы ту крвь свою проливати, осакаћени быти или башь и изгинути, зато велимъ нѣмачко-аристократичкимъ господарима, придворнымъ подрепинама и Ёзуитима ніе ни бриге! Што више, ньима є то јошъ по вольи кадъ Славени гину! —

Ко се годъ противъ слободе, противъ права и противъ должностногъ родолюбія бори, тай неморално и зло чини, и погрѣје тимъ свое собственно човеческо достоинство; вы све ово чините у Италіи, драга браћо! — дакле садъ — учините сами заключенъ! А къ томе, дај зло и неморално што учинимъ, ничеможе ме нико на свѣту, никои царь ни краль, ни-

кои попъ, никои генералъ ни аудиторъ приморати и натерати, неможе ме никаква лукаво израчунѣна, а само тиранство подпомагаюћа заклетва обвезати; ово не само мы потврђујемо, него сви боли законици тако кажу! У противномъ случају престао бы човекъ быти паметнимъ човекомъ, разумнымъ створенѣмъ, словеснымъ существомъ са слободномъ вольомъ, и пао бы до неразумне звѣри и безсловесногъ скота! —

§. И войникъ треба да се узвыси
до слободномыслећегъ члана
државе.

То се никако за храбрость и юнаштво неизискує, да войникъ ништа за слободу и за човеческо достоинство неосећа, или башъ да за ньи никако и незна и немари. Правый войникъ треба увѣкъ да є правый ритеръ, то есть, неустрашимый бранитель слободе и правде, страшанъ гонитель и нападатель свакогъ тиранства и угњетења. — Врлый войникъ у данашнѣ време ваља да се такоћеръ одъ простогъ наемника и солдата къ слободномыслећемъ члану државе узвыси и да сва права слободногъ грађана за себе тражи и зактева. Ђданъ примѣръ више ће вамъ казати, него сво умованѣ.

Кадъ је раздраженость у Паризу ове године збогъ реформъ-банкета до найвышегъ степена стигла и никако ніе се знало, како ће се ова стварь прекинути и свршити, онда є лукаво правительство Лудвика Филипа и Гизоа до 70.000 солдатіј у Паризу скупило, да свакыј народниј покретъ, који бы слѣдовати могао, одма силомъ угуши. Но француска армада је у свакомъ смотреню прва у Европи, одъ нѣ уче и примају остали народи художество воєвания; но војници француски нису никако прости наемници, јеръ су и они као свакиј француузъ любитељи слободе, и свакиј францускиј војникъ готовъ је сва-

когъ часа противъ тиранства и угнѣтенія воевати, а слободу и правду бранити. — Но Французи се труде ясна понятія и знанія о слободи и о правама човеческимъ добити, и свагда участвую у свима догађајма народа, знаду и маре за ньи, нарочито пакъ не престано искрено о томе мысле и то жеље, да ныовъ народъ буде самосталанъ и слободанъ; а овако исто мысли и свакій францускій солдатъ. —

Тако дакле кадъ є до 70.000 регуларны солдатій по заповѣсти краля противъ 60.000 народны стражара или націоналне гарде и противъ народа у Парижу непріятельски марширало и напредовало, на једанъ путь викне гарда: *да живи линія!* (то єсть регуларни солдати), *да живи гарда!* одклику юй солдати. На то повиче гарда: *да живи слобода и оправа!* (или промѣна устава) reform, а командираюћи генерали викну: *пали на бунтовнике!* па шта су учинили француски војници, ныи 70.000 момака? *Сви су спустили пушки къ нози!* Престолъ краля Лудвика Филипа, о комъ є овай мыслю да є добро за његову фамилію утврђенъ, быо є овымъ дѣломъ войске свалѣнъ и онъ є на рапортѣ: „Ваше Величество, све є изгубљно, народъ є побѣдіо“!! — смрто пребледіо и хитно тражіо кола, да изъ Француске побѣгне, изъ Француске свое земљ, гдѣ є народъ толико варао а слободу народну крао и подкопавао, ономъ народу, кој га є пре 18 година съ толикимъ повѣренѣмъ за свогъ краля изабрао и съ толикомъ преданосћу дотле на престолу своме држао. Овымъ дѣломъ доказао є великодушни францускій народъ, да су кралѣви и владѣгель милосћу народа, а не само милосћу божјомъ на престолу, као што є то црква и школа одпре людма у главу усађивала. Владатељи у обште треба да овай примѣръ къ срдцу прїме и да знаду, да су они само прве слуге државе и народа, па по томе да свою незауздану волю и свою себичность да побѣде, а себе и свою фамилію да подчине држави и на-

роду, а не да предпоставляю. Тако є француска армада свой народъ и свое отечество одъ единогъ бездушногъ деспота, кои є народъ и државу на свою и свое фамиліє користь гуліо, и одъ самовольногъ тиранства ослободила, а заедно є родъ одъ страшне несреће, крвопролитія, рата и сваке неволје сачувала, и тако є свое узвышено званъ: быти, то есть, поборникъ и бранитель слободе народа у Европи, опеть сјайно испунила. Єръ изъ Париза, овогъ главногъ града великогъ францускогъ народа, распространява се слобода къ свима народима Европе као сунчани зраци преко брегова и долина. — Е! толико може паметна и одушевљна армада за родъ и отечество учинити, коя є свое и народа достоинство схватила и познала! —

§. Образъ наше домаће солдатів.

У Юнію тек. год. подигао се бой реакціє (или назадованя) противъ устава, кои є текъ на папиру существовао у Златномъ Прагу. Борба ова управо ніє ништа друго била, него борба аристократіє или благородника съ демократіомъ или слободомъ обіштенародномъ. Ко другчіє говори, нека є онъ ко му драго, тай є или глупый Нѣмачкаръ и слѣпый противникъ Славенства, или є єзуитскій варалица, или найпосле луда незналица, кои сваку лажь као папагай за другима повторава и у вѣтаръ брбля.

Аристократіи, коя се овамо скоро изъ свію предѣла Аустріє била слегла и скучила, придружила се продрзльива швабска бирократія, горда и лукава римска хієрархія, многи богати нѣмачки пургери пражки кои су се одъ доброердачны Чеха обогатили, далъ нѣмачкарско дружтво: Konstitutioneller verein у Прагу, найпосле сви одродивши се, у нѣмачкой школи дресирани и пошвабљни, нѣмачкимъ назови-изображенїемъ надувени изроди чешки, и найвећа часть

народне гарде, дакле єдномъ рѣчи, све сами люди, кои су подъ прећашњомъ све пошвабити тежећомъ неограниченомъ владомъ као бубрегъ у лою живили, и небо већь на земљи, као мали богови уживали. — Но за леђима у дубљини врачала є и управляла съ цѣлымъ дѣломъ придворна дружина или хофкамарила, ныјова высокопреосвещенства свети отцеви Игњатія Лојоле (преизподњи обешеняци Єзуите), неки чланови династіје, а може быти да є и самъ великий майсторъ ныјовъ Метернихъ овима сваковрстнимъ Интригама и сплеткама руковао. — Подмуклый Лавъ Тунъ, и бездушный Виндишгрецъ *) (la crème de la crème) были су само актери. Цѣла драма реакціје была є много пре у палатама, у ноћнимъ састанцима израчуњна и уговорена, къ томе имала є сва грађанска и воєна званіја у својој руци.

Овой великой снажной и сложной чети противоставила се несложна демократіја; она се состояла одъ Чеха, неки заиста либералны Нѣмаца, изъ чете ђака и чете слоге (сврности), кое су быле пуне одушевљня и на сваку жертву готове за слободу и за народну самосталность, далъ изъ сиромаштва, тежака, и посленика, кои добродѣтель, правду и слободу съ искренимъ чувствомъ почитую и любе. Цѣла ова страна имала є узъ себе явность, искренность, єднакость и равноправность, къ томе безбрежност и никакавъ стално опредѣлѣній или уречењији планъ, а была є врло слабо наоружана.

Кукањно богато пургерство (грађанство — по-найвише Нѣмци, кои су се одъ чепкотъ народа о-богатили) држало се у цѣлой овой борби неутрално, сакрило се у подруме, да небы пушчаный прахъ

*) Виндишгрецъ ће, као што се чуја, за све заслуге и за бомбардиранје Прага найвећиј орденъ добити, и одсадъ Виндиш-Прагъ звати се.

мирисати морало, или є на датый му тайно знакъ побѣгло изъ Прага у сусѣдна увеселителна мѣста и купатила, или є найпосле заедно са Чивутима и са члановима „конштитуциональногъ друштва“ (Constituioneller Verein) служило реакціи као слуга, шпіунъ, целатъ и издаица. Ова чисть Пражкогъ пургерства найвише є крива, што є борба међу новимъ европеисомъ тако срамотно у Прагу испала, и да є текъ родивша се слобода народна тако самовастно одъ неколико злочесты угурсуза на време упропашћена.

Виндишгрецъ подражавао є херцогу Алби. Онъ є войнике већъ крозъ више него 10 дана пре ове жалостне игре мучіо са найтежомъ службомъ, морали су яке ноћне и дневне страже и патроле држати, подъ строгомъ заптомъ быти, на каменой калдрми у касарнама готови и приправни подъ оружјемъ данъ и ноћъ стяти и бивакирати, къ томе добили су одъ Виндишгреца много бурадій пива и ракіє, печења у изобиљу, дуплу плаћу, а уедно были су одъ свои официра поучавани, кои су ныову паметъ (ако какву имаю, о чему врло сумњамо) сасвимъ заслепили и за солдатію заузели. Кадъ су се солдати на ову несносну и безчовечну службу тужили, официри су јимъ говорили, да є томе немирна грађанска канайліја крива, а нарочито чета сворности и необуздані ђаци да су причина ныове трудне и непрестане службе. Нѣмачко-бемски гранатири су зато явно псували уставъ и дошли су до тога степена раздражености, да су постали прави дивљи звѣрови. Нико небы вѣровао, како є потомъ у слѣдству овогъ поученя чешка, нѣмачка и мађарска солдатія побѣснила, како є она сва човечія чувства на страну бацила и подобно грабљивой звѣри противъ свое браће бѣснила; као што то очевидци приповѣдаю, а може се и у извѣстіјама изъ Чешке у чешкимъ новинама читати. —

Ето, овогъ Виндишгреца Нѣмци Леонидомъ, ан ћеломъ заштитникомъ, и избавителемъ самовластногъ

Нѣмачства у Чешкай називаю, шта више: кажу да є провинцијо онъ спасао и обдржао! О нѣмачка просвѣто и изображености! О швабска честности и врлино! ты живишъ у нѣмачкимъ књигама, али не у свѣту међу людма! —

Чешки Славени были су за напредакъ у свакомъ смотреню; были су човечни, слободномыслећи, и желили су да све народности имаю савршено једнака права. Напротивъ Нѣмци у Прагу и у Чешкай были су изъ једне себичности само за нѣмачку слободу, желили су да свуда и у свему Нѣмачтво влада, да се све чешке земљ къ Франкфурту припаду и съ Нѣмачкомъ саедине, они су были сасвимъ конзервативни или назадуюћи, само да бы и далъ у напредакъ могли чешко Славенство у школи и цркви, у званіјама и војсци угњетавати и изтребљивати; па то су после сынови философичкогъ народа нѣмачкогъ!! — Ово є очевидный знакъ и доказателство, каква є та нѣмачка слободномысленость према Славенима; зато браћо Славени! само се живо и што пре саединявайте съ Франкфуртомъ и са врлимъ нѣмачкимъ пріятельима вашима.

Да видимо садъ оне нѣмачки измуштране солдате подъ командомъ генерала Виндишгреца стоеће у Прагу, како є ныи безпристрастна и човечна журналистика у наибольимъ новинама описала. Найвећа часть одъ ове војске были су Чеши, потомъ Нѣмци, Поляци и Мађари. Није доста да су се они као машине безъ слободне волј по наредби камарилле, аристократије и нѣмачкара противу устава и противъ слободномыслености борили, него су јошъ осимъ тога у борби као дивљи скотови звѣрски поступали, и тако су се владали, као да су сынови некакве азјатске разбойничке орде, а не изображеногъ чешкогъ народа. Они су чинили свакояка зла, свирѣпства, грабежъ, разоравање, насиље, и то у свомъ собственомъ отечеству, противъ свогъ рођеногъ на-

рода! — Они су плѣнили богате пургере, они су оплячкали и обезчестили на начинъ татарски варвара цркву Тенинку у Прагу, а мучили су и злоставили свакогъ борца за слободу, кои јимъ є до руку дошао; једномъ рѣчи они су сјайно доказали, да су прави питомци нѣмачко - аустрійске солдатіє; а све то су они починили слѣпо и безъ разлога, на једину заповѣдаюћу рѣчъ или команду нызовы лѣпо изображены и добро воспитаны официра!! — „Евала чешки гранатири! Вы сте се у вашемъ Златномъ Прагу башъ показали юнаци, вы сте вашемъ роду и отечеству радость причинили и благодарность посвѣдошили, а вашой солдатской школи и науци на честь послужили.“

Ови солдати, кои су изъ народа узети, дакле народни сынови, сынови народа оногъ, кои є свагда быо према своимъ угњѣтательима преблагъ, миролюбивъ, па кои се и садъ одъ велике радости опоенъ подъ заштитомъ дарованогъ устава къ слободнымъ демократичкимъ устроеніјама текъ приправљао, примили су сасвимъ наравъ вучію, и поставили су се на једну точку са дивљимъ звѣровима; па су онда неприправљену демократичку и слободно-мыслеју страну, коя є о новомъ уставу вальда мало ватреніє и съ вѣхимъ одушављеніемъ говорила (а шта се безъ одушевљеня може учинити?), по назадуюће стране плану изненадно напали, и помоћу пургерскогъ издайства Франкфуртоваца, после дугогъ одпора най-после су є надвладали. — Ови малоумни, скоро бы смо рекли неразумни наемници, сынови народа, о кои большој будућности су се Чеси у своимъ зактѣванима бринули, (види новине), ови Гранатири, кои се, кадъ свое време изслуже, опеть у народъ враћаю, и то себи остављни, одъ свои официра заборављни, обично на здрављу оштећени или башъ осакаћени кући долазе, дакле никако небы за ныи равнодушно быти смело (ако су то есть разумни люди): хоће ли се у угњѣтенији или у слободный свѣтъ и дружевный

животъ вратити, да свой животъ барь спокойно заключе; ови велимъ солдатски наемници, борили су се као у звѣра претворени, као машине деспотизма противъ свога собственогъ рода! продали су и бацали као прави црни арапски робови цѣлу свою болю будућностъ своме мучителю Виндшигрецу у шаке, за једну нѣгову ласкајућу рѣчъ, за комадъ меса и за чашу пива и ракија!! —

Е садъ сравнимо слободно - мыслећегъ францускогъ војника у Паризу, овогъ бранителя свогъ рода и слободе противъ деспотизма, са овима изъ нѣмачко-аустрийске солдатске дресуре изишавшима чешкимъ солдатинама у Прагу, кои су на рѣчъ једногъ крвопије собственый свой родъ и нѣгову слободу као безсловесна звѣрадъ нападали и убијали! — Каква страшна разлика! — О нѣмачка изображености и наукој како є блаженъ Славянинъ подъ твоимъ крилима! како се чудесно облагорођавају ови Славяни подъ све-раствајућимъ упливомъ просвѣштевогъ Нѣмачтва! Истина є, о честни и изредни Нѣмци, да сте једино само вы изабрани и способни надъ свима народима свѣта владати, као што су то многе будале у вашимъ дебелимъ књигама изрекли, и као што ће сигурно јошь многи ваши потрвијавати! — Славяни напротивъ јесу рођени слуге и робови! по преимућству онде, где є ваша капралска палица учителька ныјова ћала!

Ты благородный, много врећаный, чрезъ Нѣмце у толику несрећу баченый, чешкій народе! добро запамти ове твоје юначке баталіоне! особито пакъ твоје дичне гранатире! — Немой заборавити за оне касте, кое су ову нечовечну борбу противъ слободе народа, противъ новогъ европскогъ духа у средидини твога Златногъ Прага произвеле. — Време Немезе, време награде и отмаштена мора доћи, а: fiat justicia, pereat mundus!

Почемъ је дакле придворна камарила са својомъ нѣмачко-аристократично-езуитскомъ реакцијомъ, Сла-

венскій народъ, и нѣговъ са лукавымъ задржанѣмъ ново-дарованый уставъ и нѣгову слободу у Кракову, Прагу и у Карловцима на разбойничкій начинъ изненадно и безосновно напала, была въ доста безсрамно продрзльива, на пытанѣ Нове-Европе, коя є лютито сматраюћи ово злостављнѣ людства за узрокъ пытала, одговорити овако :

„Мы нишмо овде напали уставну слободу, него „смо се борили противъ далеко разгранатогъ и дубоко закоренѣногъ сузаклятия.“

Тако сакриваюћи свое невалялство предъ свѣтомъ, додаю къ првомъ свомъ злочинству юшъ друго, то єсть: насилиу испаньолской подобну инквизицію. За ньиово извинѣнѣ и оправданѣ мора се у Прагу сузаклетіе како му драго изнаћи, изцѣдити, изкиньти. Но ово сузаклетіе неможе се никаквымъ дѣломъ доказати; зато у забуни како ће свою продрзливость извинити, кажу, да мрејка тога сузаклетія тако превећь танке жице има, и да є трагъ истогъ тако незнатањъ, да предсѣдатель губерніе Лавъ Тунъ (кои є такођеръ тайный Нѣмачкаръ) неможе никако по ньима до правогъ чвора доћи, нити изъ онихъ жица и кончића што свезати и изплести.

О ты благородна камрилло и ты любведостойна аристократіо, мы бы теби могли друго сузаклетіе именовати и показати, кое бы при изпытываню много болѣ плаћало! А то є уставна дружина нѣмачка (Constitutioneller verein) у Прагу, коя є съ Бечомъ, и литомерицкимъ, жатецкимъ и лакатскимъ окружіямъ у найтешњої свези стаяла, а нѣна главна агенція резидира у Франкфурту кодъ Майнѣ. Ова дружина ніє ништа мало хтѣла и намѣравала. Шта? валъда є хтела велику слободу свю народа, єднакость права свю, права човечества или човеческо достоянство бранити, и далеко разпространити и међу людма завести? Какве будаштине, то су све маленкости, и претеране француске идеи и санаріе! Него шта є намѣравала?

Слободну Нѣмачку! Франкфуртъ преко свега!
Ништа преко Пангерманства и Нѣмачкарства! про-
часть аустрійскогъ савеза народа и разтоплѣнѣ ово-
га у Нѣмачкой! Пошваблѣнѣ свю Славяна западны!—

Међутимъ ова лекція била є за нашу милу бра-
ћу Чехе врло нуждна, јръ бы они иначе были у сво-
јој вѣрности и привржености къ ономъ неправедномъ
свеизцеђуюћемъ и ослаблююћемъ, сведеморализа-
рајућемъ — кварећемъ Нѣмачству, у својој разде-
плоюћој хегемоні, и у својој санјућој, све дру-
жевне и у дѣлаюћој животъ улазеће тежњ изключа-
ваюћој книжевности сасвимъ у трулежно кисићи прешли.
Онай славни, храбри и даровити чеш-
кий и моравскій народъ тако є већь био наквашенъ,
да є у своје време само Нѣмачкаре, полицайске
шпициле и бединтере производио а къ томе јошъ чи-
таву војску одъ бездуши и бессовѣстни чиновника
за све аустрійске провинције, а преко свега добре
наемнике солдатске! Садъ ће се вальда браћа Че-
си мало освѣстити и на болји путъ упутити, па є-
дногласно и сложно за нечимъ другимъ и вышимъ тे-
жити, као што се таковомъ на предњој стражи Сла-
вјенства стојећемъ крѣпкомъ а негда и преславномъ
народу пристои.

§. Уваженѣ свега речено га и решенѣ.

Уважите добро мила браћо ове наше рѣчи, кое
су изъ дубљине наше, бригама и слутњама стеснѣ-
не душе произишло; уважите добро и опасну и гро-
зећу намъ садашностъ, неизвѣстну и у опасности на-
ходећу се будућностъ нашегъ србскогъ и хватскогъ
народа, као и садашњ поспѣшно станѣ ствари у Е-
вропи. Ако то савѣстно учините, па ако вы драга
браћо вашъ несрѣћный политичкій и црквено-разко-
маданый а тако добрий и многозаслужный народъ лю-

бите, у срдцу свомъ носите, и за будућност и срећу и његову марите; то ће вамъ морати слѣдуюће заключеніе на умъ доћи:

I. „Или ћемо остати машине безъ собствене воле, и наемнички солдати, останемо вѣрни оной понижаваюћай насъ а одъ деспотизма намъ наметнутой заклетви, па ће чрезъ то и таліянскій и србско-хрватскій народъ опетъ при свемъ своме напрезаню и усиљаваню у робске окове сапетъ быти;“

II. „Или ћемо се узвисити до човечівскъ достојанства, искаћемо права грађанина државногъ, быћемо војници праведногъ права и слободе, и чрезъ то ће два сусѣдна народа постати слободна, самостална, чemu ће се цѣла Европа радовати. — “

У првомъ случају врло бы насъ похваліо царскій генаралъ за вѣрность и непоколебну храбрость, што бы вальда нашемъ славолюбію и нашој суєти ласкало; јеръ мы имамо и ту срамотну слабость и погрѣшку, да кадъ насъ какавъ туђинъ хвали: „Славени су храбри, одушевљени, неустрашили неуморни и т. д.“, чрезъ овако ласканѣ тако насъ сасвимъ обвеже и мозакъ намъ замути, да смо као слѣпи, и да се одъ ињга преварити и найвеће наше ползе и користи лишити дамо. Но хоћемо ли мы вѣчно тако краткоумни остати и напе прекрасно отечество, нашъ благородный србскій и хрватскій народъ збогъ ове наше луде суете и збогъ слѣпогъ славолюбія заборавляти, и овакомъ лукавомъ, подломъ и фалишномъ ласканю жертвовати? Хоћемо ли мы будућност нашу и нашегъ рода гордымъ и лудо- себичнымъ мађарскимъ татарима предати? Можемо ли мы то допустити, ако смо прави юнаци и војници за слободу и права човечіја да варварски и властолюбиви Мађари нашъ много заслуженый и крѣпкій народъ подярме, нечовечно злоставе и безбожно изтреблюю? Оваку грѣхоту, оваку проклетства достойну а насъ све упропашћуюћу лу-

дость мы заради похвале и задовольства једногъ съ-
догъ генерала Радецкогъ учинити никако нећемо!
Та и онъ є самъ славенска потурица, и онъ є изне-
вѣрившій родъ свой, понѣмченый Чехъ!! — Ако у
Италіи останемо ту морамо пропасти, или изгинути,
или одъ болести и свакояке бѣде и злопатице по-
скапати, а къ томе ће јошъ и наши отцеви, наше
матере, сестре, наша браћа у пространомъ и крас-
номъ нашемъ отечеству подъ ударцима мађарско-та-
тарскогъ варварства пропасти.

*Не, никако, никакъ ни до вѣка! то допустити немо-
жемо, мы нећемо да будемо подли и наемники солда-
ти, нећемо да останемо нѣмачке дресирane машине, не-
ћемо да будемо убийце слободе, еръ смо мы слободно
рођени люди, слободно мыслећи Срби и Хрвати!*

Зато ћемо се снажно и стално за другій случай
рѣшити и опредѣлити, нека два сусѣдна народа южне
Европе чрезъ нашу помоћь слободна постану, нека
се пазе и любе, нека међу собомъ у пріятельству и
саобраштаю живе, нека се узаймно у развитку и на-
предку подпомажу. А исторія Нове Европе забиль-
жиће о нама у своимъ пресуднимъ лѣтописима:

*„Преко сто хиљада Границара, храбры војника и сы-
нова србскогъ и хрватскогъ народа, кои су дотле одъ
Нѣмата угњетени били, сѣтили су се свогъ високогъ до-
стојинства, свога опредѣлѣнія и правогъ задатка, дигли
су витеџки као јданъ юнакъ свое силне лишице и свое
непобѣдимо оружје за обрану слободе, и онај часъ су
два сусѣдна народа, Таліјани и Југославени, били слободни!
Сва Европа је одъ радости кликнула!“*

Е, премила браћо! рѣшите се за овай великий
и одсудный коракъ, и безъ затезаня извершите га ю-
начки! Вашъ великодушный, за све, што є добро,
истино и лѣпо, тако способный и заузетый, за све
велико и виспрено одушевленный народъ, очекуј-

васъ као свое спаситељ, као избавитељ отечества, са жељнымъ, и тужнимъ срдцемъ. Немойте се затезати, да поспѣшнији тренутакъ непропустите! тренутакъ, кој слободу и самосталност и радостну будућност не само јужнимъ Славенима, него свима Славенима аустријске државе донети и основати може!! — Уважите добро прошлост, садашност є будућност! — Немойте чекати несрећне догађаје, који бы збогъ безбожногъ затезања, дволичења или башъ издайства вођа и поглавара све на једну громилу срушити могли, него предупредите брзымъ одваженјемъ и снајнимъ дъломъ оваке несрећне догађаје, предупредите јй дотле, докъ се јошъ съ добрымъ успѣхомъ течай ствари и догађаја управљати и у поредакъ довести може.

Ако се вы, драга браћо, нерѣшите, ако овай преважнији тренутакъ, у комъ се съ маломъ доброустројеномъ силомъ много и велико учинити може, пропустите, безъ да га употребите, ако се вы дате одъ они ексцептенцијаша аристократа, бирократа и Езуита, који на челу свјоју дѣла стоје, за нось вући, то онда позднє ни са грдномъ силомъ и чрезвичайнимъ усиљавањемъ и пожертвованјемъ, слабо ће се што знатно учинити моћи. Ђръ ће насъ догађаји свјетски покрити, прекрилити и затрпати, или пакъ страшно ће намъ очи отворити, и показаће намъ учинено издайство, па јй мы после нећемо моћи савладати! Онда ће намъ сва обстоятельства обману разтерати, али заједно и поражавајућимъ гласомъ ће на насъ викнути: већъ є доџне!

А ко ће онда быти нашој несрећи кривъ? Нико, него наша глупостъ, наше незнанје, наша нерѣшителност и неодважностъ, наше лудо држанје и вѣровавње на велике ауторитете и ныјову ништету, наше презирање снајны и юначки людји, кој немају ауторитета и неносе златну челејку на балчаку, наше подло прецирање збогъ вѣре, и т. д.

Зато недайте се обманути, преварити, успавати, него дѣлайте у име Бога, јеръ се ту ради о срећи или несрећи многи милліона людій, вашегъ рођеногъ народа! Браћо добро уважите све ово и садашностъ, и размислите будућностъ! Съ Богомъ!! —

Ім'я: Марія Павлівна Костянтинова
Місце народження: село Старий Кривин, Кам'янський район, Херсонська область
Дата народження: 2 листопада 1931 року
Вік: 88 років

